

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ — ΙΣΤΟΡΙΑ — ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΡΘΟΥΡΟΥ ΣΟΠΕΝΛΟΥΕΡ

ΤΑ ΠΕΡΙ ΟΔΥΝΗΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΥ

Μετάφρασις :

Χ. Α. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΠΑΝ. Π. ΜΑΥΡΑΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Α. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

122185

ΤΑ ΠΕΡΙ ΟΔΥΝΗΣ

Ἐὰν ἡ ζωὴ μας δὲν εἶχεν ὡς ἄμεσον σκοπὸν τὴν ὀδύνην θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ αὐτῆς ὅτι δὲν ἔχει κανένα λόγον ὑπάρξεως εἰς τὸν κόσμον. Διότι θὰ ἦτο ἀνόητον νὰ παραδεχθῆ κανεὶς ὅτι ἡ ἀτέλειωτος ὀδύνη ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀθλιότητά μας καὶ εἶναι συνωφασμένη μετὰ τὴν ζωὴν καὶ ἡ ὁποία ἐπίσης πληρεῖ τὸν κόσμον ὄλον δὲν εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ σκοπὸς παρὰ, ἐν τυχαίον γεγονός.

Ἡ γενικὴ συμφορὰ εἶναι κανὼν παρ' ὄλον ὅτι εἰς τὸν καθένα ἡ ἰδίᾳ του συμφορὰ φαίνεται ὡς ἐξαίρεσις.

Ὅπως ἕνας μικρὸς ποταμὸς κυλᾷ χωρὶς δίνας ἐφόσον δὲν συναντᾷ ἐμπόδια, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἢ τὴν φύσιν τῶν ζῶων, ἡ ζωὴ κυλᾷ ἀσυνείδητος καὶ χωρὶς προσοχῆ ἐφόσον δὲν συναντᾷ ἐμπόδια, ἐφόσον τίποτε δὲν ἀντιτάσσεται εἰς τὴν θέλησίν της. Ἡ προσοχῆ διεγείρεται ὅταν ἡ θέλησις προσκόψῃ εἰς ἐμπόδια καὶ ὅταν κάτι παραχθῆ.

Αἰσθανόμεθα ἀμέσως καὶ ἀρκετὰ σαφῶς, ὅτι ὀρθώνεται πρὸ τῆς θελήσεώς μας καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὕτη προσκόπτει, ὅτι τὴν σταματᾷ ἢ τῆς ἀνθίσταται δηλαδὴ πᾶν ὅτι ὑπάρχει δυσάρεστον καὶ ὀδυνηρόν.

Δὲν δίδομεν προσοχὴν εἰς τὴν γενικὴν σωματικὴν μας ὑγίαν, προσέχομεν δὲ μὲν τὸ μικρὸν σημεῖον τοῦ ποδὸς εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὑπόδημα μᾶς πληγώνει. Δὲν δίδομεν διόλου προσοχὴν εἰς τὴν καλὴν πορείαν ὄλων τῶν ὑποθέσεων μας, ἐνῶ συγκεν-

τρώνομεν ὅλας τὰς σκέψεις μας εἰς μίαν ἐλάχιστα σημαντικὴν λεπτομέρειαν ἢ ὁποῖα μᾶς λυπεῖ.

Ἡ εὐεξία καὶ ἡ εὐτυχία εἶναι τελειῶς ἀρνητικαί, ἡ ὀδύνη μόνον εἶναι θετική.

— Δὲν γνωρίζω τίποτε τὸ ἀνοητότερον ἀπὸ πολλὰ μεταφυσικὰ συστήματα τὰ ὁποῖα βλέπουν τὸ κακὸν ὡς κατὰ ἀρνητικὸν, ἐνῶ ἀντιθέτως αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι θετικὸν ἀφοῦ εἶναι αἰσθητόν. Ἄρνησις εἶναι, κάθε ἀγαθόν, κάθε εὐτυχία κάθε ἱκανοποίησις διότι ἐξαλείφουν ἕνα πόθον καὶ τερματίζουν ἕνα πόνον.

Εἰς αὐτὰ ἄς προστεθῆ ὅτι κατὰ γενικὸν κανόνα εὐρίσκομεν πάντοτε τὴν χαρὰν κατωτέραν τῆς προσδοκίας μας ἐνῶ αἱ ὀδύνη ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ αὐτήν.

Ἄμεσον διαφώτησιν ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ γινώσκοντες τοῦ ἀν ἡ ὀδύνη εἶναι ὑπερτέρα τοῦ πόνου, ἢ τοῦλάχιστον ἀν ἐπέρχεται συμψηφισμὸς μᾶς δίδει ἢ σύγκρισις τῆς ἐντυπώσεως τοῦ ζώου ποῦ καταβροχθίζει ἕν ἄλλο καὶ τῆς ἐντυπώσεως ἐκείνου ποῦ καταβροχθίζεται.

Ἡ πλέον ἀποτελεσματικὴ παρηγορία εἰς τὴν συμφορὰν μας εἶναι ἡ στροφὴ τῶν ὀφθαλμῶν πρὸς τοὺς δυστυχεστέρους ἀπὸ ἡμᾶς. Τὸ φάρμακον αὐτὸ εἶναι διὰ τὸν καθένα προσίτον.

Ἄλλὰ τί σημαίνει αὐτὸ διὰ τὸ σύνολον;

Εἴμεθα ὅπως τὰ πρόβατα τὰ ὁποῖα παίζουσι εἰς τὸ λειμῶνα ἐνῶ μέσα εἰς τὸ ποίμνιον ὁ κρεοπώλης, κάνει μὲ τὰ μάτια τὴν ἐκλογὴν τῶν σφαγίων. Δὲν γνωρίζομεν εἰς τὰς εὐτυχισμένας ἡμέρας μας ποίας συμφορᾶς ἢ μοίρας μᾶς ἐτοιμάζει τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς στιγμὴν, νόσον, καταδιώξεις, καταστροφάς, ἀκρωτηριασμόν, κώφωσιν, παραφροσύνην κλπ. Ὅτιδήποτε ζητοῦμεν νὰ συλλάβωμεν μᾶς ἀνθίσταται κάθε τι ἔχει τὴν ἐχθρικήν του θέλησιν τὴν ὁποῖαν ὀφείλομεν νὰ ὑπερνικήσωμεν. Ἡ ἱστορία εἰς τοὺς

μακροῦς αἰῶνας τοῦ βίου, τῶν λαῶν δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παρὰ πολέμους καὶ ἐπαναστάσεις, τὰ εἰρηνικά ἔτη δὲν ἐμφανίζονται παρὰ ὡς σύντομος παύσις, ὡς διαλείμματα τυχαία. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι διαρκῆς πόλεμος ὄχι μόνον κατὰ τῶν ἀφηρημένων κακῶν τῆς δυστυχίας ἢ τῆς ἀνίας ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Παντοῦ εὐρίσκομεν τὸν ἀντίπαλον μας ἢ ζωὴ εἶναι πόλεμος ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει ἀνακωχήν, φεύγομεν ἀπὸ τὴν ζωὴν μὲ τ' ὄπλον ἀνὰ χεῖρας.

— Εἰς τὰ θάσσανα τῆς ὑπάρξεώς μας προστίθεται καὶ ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποῖαν κυλᾷ ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος στέκεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας ὡς ἐργοδηγὸς ὀπλισμένος μὲ μαστίγιον καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει κἄν ν' ἀναπνεύσωμεν. Μόνον δι' ὅσους παρέδωσε εἰς τὴν ἀνίαν ἔχει ἔλεος.

— Ἐν τούτοις ἔάν τὸ θάρος τῆς δυστυχίας, τοῦ πόνου, τῶν ἀτυχιῶν καὶ τῆς ματαιοπονίας ἐξέλπει ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὑπερβολὴ τῆς ἀλαζονείας του θὰ ὑπερέβαινε κάθε μέτρον εἰς τρόπον ὥστε θὰ τὸν συνέτριβε ἐκσπῶσα ἢ τοῦλάχιστον θὰ τὸν ἐξώθει εἰς τὴν πλέον οἰκτρὰν παραφροσύνην ἢ ὁποῖα φθάνει εἰς παραλήρημα μανίας, ὅτι ἀκριβῶς θὰ συνέβαινε καὶ εἰς τὸ σῶμα μας τὸ ὁποῖον θὰ διερρηγνύετο ὅταν θ' ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν.

— Πάντα χρειάζεται εἰς τὸν καθένα μας μίαν ποσότης φροντίδων, ὀδυνῶν, ἢ δυστυχίας ὅπως τὸ ἔρμα εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὸ πλοῖον διὰ νὰ ἰσοροπεῖ καὶ νὰ προχωρῇ εἰς εὐθείαν γραμμὴν.

Ὁ κλῆρος ὅλων σχεδὸν τῶν ἀνθρώπων, καθ' ἑλπὴν τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶναι ἡ ἐργασία, τὰ θάσσανα, ὁ πόνος, καὶ ἡ δυστυχία.

Μὰ ἀν ὅλαι αἱ εὐχαὶ ἐξεπληροῦντο μόλις θὰ τὰς ἐξεφράζομεν, μὲ τί θὰ ἐγέμιζε κανεὶς τὴν ζωὴν

του και ποια θα ητο η χρησιμότης του χρόνου. Τοποθετήσετε τους ανθρώπους όλους εις ένα επίγειον παράδεισον όπου όλα φυτρώνουν μόνα των, όπου αι πέρδικες, πετούν ψημένοι έως τὸ στόμα όπου κανείς ερίσκειται, και κατακτᾶ χωρὶς δυσκολίαν τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας του, θὰ τοὺς ἰδῆτε ν' ἀποθνήσκουν ἀπὸ ἀνίαν, ἢ ν' αὐτοκτονοῦν, νὰ φιλονικούν, νὰ σφάζονται, ν' ἀλληλοσκοτώνονται και νὰ προξενοῦν τόσα κακὰ ὅσα ἡ φύσις τώρα δὲν τοὺς ἐπιβάλει.

Δι' ἓνα γένος ὅπως τὸ ἀνθρώπινον, κανὲν ἄλλο περιβάλλον καμμιά ἄλλη ὄντοτης δὲν θὰ ἤρμοζε καλύτερα.

— “Ὅπως τὰ παιδιὰ πρὸ τῆς αὐλαίας ἐνὸς θεάτρου μὲ τὴν εὐθυμον και ἀνυπόμονον ἀναμονὴν τῶν πραγμάτων πού μέλλουν νὰ ἐμφανισθοῦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοιουτοτρόπως και ἡμεῖς κατὰ τὴν πρώτην μας νεότητα εἴμεθα τοποθετημένοι πρὸ τῆς μοῖρας ἢ ὁποῖα ἀνοίγεται ἐνώπιόν μας, ἀναμένομεν μίαν εὐτυχίαν περὶ τῆς ὁποίας τίποτε δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἐκ τῶν προτέρων. Εἰς τὰ μάτια ἐκείνου πού γνωρίζει τί πρόκειται εἰς τὴν πραγματικότητα νὰ συμβῆ, τὰ παιδιὰ αὐτὰ εἶναι οἱ ἄθωοι, οἱ καταδικασμένοι ὄχι εἰς θάνατον, ἀλλὰ νὰ ζήσουν, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις δὲν γνωρίζουν τί περιέχει ἡ ἀπόφασις ἢ ὁποῖα τοὺς καταδικάζει.

Ὁ λόγος αὐτὸς δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐπιθυμῶμεν τὴν μακροζωίαν, τὴν κατάστασιν δηλαδὴ ἢ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῆ ὡς ἐξῆς: Ἡ «σημερινὴ ἡμέρα εἶναι κακὴ, αἱ ἄλλαι ἡμέραι χειρότεροι, μέχρι ὅτου τέλος φθάσει ἡ χειρίστη»

— “Ὅταν σκεφθῆ κανείς, ἂν αὐτὸ εἶναι κατὰ προσέγγισιν δυνατὸν τὸ μέγεθος τῆς δυστυχίας, τῆς ὀδύνης και τῶν πολυποικίλων πόνων πού ὁ ἥλιος φωτίζει κατὰ τὴν πορείαν του θὰ εὐρεθῆ σύμφωνος εἰς τὸ ὅτι θὰ ητο προτιμώτερον τὸ ἄστρον

αὐτὸ νὰ μὴν εἶχε περισσοτέραν δύναμιν πρὸς παραγωγὴν τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ ὅσῃν ἔχει ἡ σελήνη και ὅτι θὰ ητο προτιμώτερον ἢ ἐπιφάνεια τῆς γῆς νὰ ητο ὅπως ἡ ἐπιφάνεια τῆς σελήνης ἕνας νεκρὸς παγωμένος κόσμος.

Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι και ἐκεῖνος ἀκόμη διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ζωὴ εἶναι σχετικῶς ὑποφερτὴ, ὅσον προχωρεῖ εἰς τὴν ἡλικίαν, ἀποκτᾶ ἐπὶ μᾶλλον και μᾶλλον συνείδησιν ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀπογοητεύσεις, κόπος, θάσανα, μὲ ἄλλα λόγια ἔχει τὸν χαρακτῆρα μιᾶς μεγάλης αὐταπάτης ἂν ὄχι μιᾶς κοροιδείας.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔζησε ἐπὶ δύο και τρεῖς γενεᾶς ὁμοιάζει μὲ τὸν θεατὴν ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται καθισμένος μέσα εἰς ἓνα παράπηγμα σαλιπάγκων εἰς μίαν πανήγυριν βλέπει τὰς ἰδίας ἀστειότητας ἐπινοαλαμβανομένας, εἶναι ἢ πρώτη παράστασις ἢ ὁποῖα ἔχει χάσει εἰς τὰ μάτια του κάθε ἴχνος ἐντυπωσιακοῦ και φαντασιώσεως.

Κυριολεκτικῶς χάνει κανείς τὸν νοῦν του ὅταν βλέπει τὸν πολυτελέστατον διάκοσμον τῶν ἀστέρων, τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας οἱ ὁποῖοι λάμπουν κατὰ μυριάδας εἰς τὸ διάστημα και οἱ ὁποῖοι δὲν κάμνουν παρὰ νὰ φωτίζουν κόσμους γεμάτους δάκρυα και στεναγμούς, κόσμους οἱ ὁποῖοι και ὑπὸ τὰς καλίστας τῶν συνθηκῶν δὲν εἶναι παρὰ γεμάτοι ἀπὸ ἀνίαν. Αὐτὸ τοῦλάχιστον γνωρίζομεν ἀπὸ τὸν γνωστὸν εἰς ἡμᾶς κόσμον.

Πόσοι εἰς τὸν κόσμον εἶναι ἄξιοι οἴκτου, ἐνῶ κανείς δὲν εἶναι πραγματικῶς ἄξιος φθόνου.

Ἡ ζωὴ εἶναι ἔργον τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ἐπιτελέσωμεν μὲ πολλοὺς κόπους ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἢ λέξις, ἄχθος, εἶναι ἐπιτυχῆς ἐκφρασις.

Ἄς ὑποθέσωμεν μίαν στιγμὴν ὅτι ἡ πράξις τῆς γεννήσεως δὲν εἶναι οὔτε ὀδύνη, οὔτε ἀνάγκη ἀλλὰ ἀπλοῦστατα ἔργον τοῦ λογικοῦ και τῆς σκέψεως

θά ὑπῆρχε ἄραγε ἀνθρώπινον γένος ; Δὲν θά ἠσθάνετο ὁ καθένας οἶκτον διὰ τὸν μέλλοντα ἀπογονόν του καὶ δὲν θά ἠθελε νὰ μὴ τὸν φέρῃ εἰς τὴν ζωὴν, ἢ νὰ τοῦ τὴν ἐπέβαλε ψυχραίμως.

Εἶμαι θέβαιος ὅτι καὶ πάλιν θ' ἀκούσω πῶς ἡ φιλοσοφία μου εἶναι ἀπαισιόδοξος—καὶ ὁ λόγος ὅτι λέγω τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι θέλουν ν' ἀκούουν : «ὅτι ὁ Θεὸς ἐπλάσε, καλῶς ἐπλάσε». Τότε δὲν ἔχουν παρὰ νὰ ἐκκλησιάζωνται καὶ ν' ἀφήσουν ἠούχους τοὺς φιλοσόφους ἢ τοὺλάχιστον νὰ μὴ ἀπαιτοῦν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ διαμορφώσουν τὴν φιλοσοφίαν των σύμφωνα μὲ τὰς δοξασίας των, αὐτὸ δυνατὸν νὰ τὸ κάμνουν οἱ ψευτοφιλόσοφοι καὶ ἀπατεῶνες καὶ εἰς αὐτοὺς ἡμποροῦν νὰ κάμουν παραγγελίαν τῶν συστημάτων πού τοὺς ἀρέσουν.

Εἶναι εὐκολος καὶ εὐχάριστος ἡ διατάραξις τῆς ὑποχρεωτικῆς αἰσιοδοξίας τῶν καθηγητῶν τῆς φιλοσοφίας.

— Ὁ Βράχμας παρήγαγε τὸν κόσμον συνεπεία ἐνὸς εἶδους ἀμαρτήματος ἢ ἀποπλανήσεως, μένει δὲ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἐξαγνισμόν τοῦ ἀμαρτήματος αὐτοῦ. Κάλλιστα. Κατὰ τὸν Βουδισμόν ὁ κόσμος γεννᾶται κατόπιν ἀνεξηγήτου διαταράξεως ἢ ὁποῖα ἐπῆλθε κατόπιν μακρᾶς ἡρεμίας εἰς τὴν οὐράνιον διαύγειαν, εἰς τὴν γαλήνιον μακαριότητα. Εἰς τὴν Νιρβάναν ἐπανέρχεται μόνον διὰ τῆς μετανοίας. Ἔχομεν εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν ἕνα εἶδος πεπωμένου τὸ ὁποῖον οὐσιαστικᾶς πρέπει νὰ ἐξετάζεται ὑπὸ τὴν ἠθικὴν του ἕνοιαν καὶ ἡ ἐξήγησις αὐτῆ, εὐρίσκει ἀναλογίαν καὶ ἀντίστοιχον εἰκόνας εἰς τὴν φύσιν. Εἰς τὴν μυστηριώδη διάπλασιν τοῦ ἀρχικοῦ κόσμου ἀπὸ τὸ μέγα νεφέλωμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη ὁ ἥλιος Ὅμως καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ φυσικὸς κόσμος καθίσταται ὁλονὲν χειρότερος καὶ φθάνει εἰς τὴν σημερινὴν ἐλείνότητα ἀπὸ τὰς ἠθικὰς πλάνας! Ὡραία!

Διὰ τοὺς Ἕλληνας ὁ κόσμος καὶ ὁ Θεὸς ἦσαν ἔργον μιᾶς ἀνάγκης ἀνεξιχνιάστου. Ἡ ἐξήγησις αὕτη προσωρινῶς μᾶς ἱκανοποιεῖ καὶ δι' αὐτὸ ἀνεκτὴ. Ὁ Ὅρομάσδης εὐρίσκεται εἰς πόλεμον μὲ τὸν Ἄρισμάνην ἡμπορεῖ κανεὶς καὶ αὐτὸ νὰ τὸ παραδεχθῆ ἀλλὰ ἕνας Θεὸς ὅπως ὁ Ἰεχωθάς ὁ ὁποῖος διὰ ψυχικὴν τέρψιν του καὶ ἐν εὐθυμίᾳ δημιουργεῖ ἕνα κόσμον ἀθλιότητος καὶ θρήνου καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι εὐχαριστημένος καὶ ἐπικροτεῖ τὸ ἔργον του, εἶναι πρᾶγμα πού δύσκολα χωνεύεται.

Ὑπὸ τὸ πρίσμα αὐτὸ ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ ἐσχάτη μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Αὐτὸ δὲ συμπίπτει μὲ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι καὶ ἡ μοναδικὴ θρησκεία ἡ ὁποῖα δὲν παρουσιάζει ἶχνος ἀθανασίας.

— Ἔστω καὶ ἂν παρεδέχετο κανεὶς ὅτι ὁ κόσμος ὁ ἰδικὸς μας εἶναι ὁ καλύτερος, καὶ ὅτι ἀκόμη ἢ ἀπόδειξις τοῦ Δάρθιν ἦτο ἡ ἀληθὴς καὶ πάλιν ἢ ἀπόδειξις αὐτῆ δὲν θά παρεῖχε καμίαν θεοδικίαν, διότι ὁ Δημιουργὸς δὲν ἐδημιούργησε μόνον τὸν κόσμον ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατότητα, ὥστε θά ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα κόσμον καλύτερον.

Ἡ δυστυχία πού μαστίζει τὸν κόσμον αὐτὸν εἶναι ζωντανὴ διαμαρτυρία διὰ τὴν σκέψιν περὶ τῆς τελειότητος ἐνὸς ἔργου ὀφειλομένου εἰς ἕνα ὄν ἀνώτατον, ἀπολύτως σοφόν, ἀπολύτως ἀγαθόν, καὶ συγχρόνως παντοδύναμον, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ καταφανεστάτη ἀτέλεια καὶ εἰδικῶς ἡ ἀστειοτάτη γελοιογραφία τοῦ τελειότερου φαινομένου τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐδῶ ὑπάρχει μία ἀνεξήγητος δυσαρμονία. Τοῦναντίον αἱ ὀδύνας καὶ αἱ δυστυχίαι ἀποτελοῦν σειρὰν ἀποδείξεων ὑποστηρίξιμων, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν θεωροῦμεν τὸν κόσμον ὡς ἔργον ἰδικοῦ μας πταίσματος καὶ φυσικὰ ὡς πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι καλύ-

τερον.

Εἰς τὴν πρώτην ὑπόθεσιν ἡ δυστυχία τοῦ κόσμου γίνεται πικρὸν «κατηγορῶ» ἐναντίον τοῦ δημιουργοῦ καὶ δίδει λαθὴν εἰς σαρκασμόν, εἰς τὴν δευτέραν ἡ δυστυχία αὐτὴ παρουσιάζεται ὡς κατηγορία ἐναντίον αὐτῆς τῆς ὑπάρξεώς μας καὶ τῆς θελήσεώς μας καὶ εἶναι ἢ περισσότερον ἐνδεδειγμένη νὰ μᾶς ταπεινώσῃ.

Μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἤλθομεν εἰς τὸν κόσμον διεφθαρμένοι καὶ πλήρεις ἐλαττωμάτων ὅπως τὰ τέκνα ποῦ προέρχονται ἀπὸ γονεῖς οἱ ὁποῖοι ἔχουν φθείρει τὴν ζωὴν τους με ἄσωτείας καὶ ὅτι ἂν ἡ ζωὴ μας εἶναι ἀθλία καὶ τελικὸν λάθος τῆς εἶναι ὁ θάνατος τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἔχομεν νὰ ἐξαγνισθῶμεν δι' ἓν σφάλμα.

Εἶναι ἀλήθεια ἂν τὰ λάθωμεν γενικῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε θεβαιότερον τοῦ ὅτι τὸ βαρὺ σφάλμα τοῦ κόσμου εἶναι τὸ ἐπιφέρων τὰς ἀπειροπληθεῖς ὀδύνας τοῦ κόσμου. Ἡ σχέσις αὐτὴ ἐννοεῖται ὄχι ὑπὸ τὴν φυσικὴν ἢ ἐμπειρικὴν ἔποψιν ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καθαρώς μεταφυσικὴν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ συμβιβάζομαι με τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, εἶναι μάλιστα γιὰ μένα ἡ μόνη μεταφυσικὴ ἀλήθεια τοῦ βιβλίου, μολονότι εἶναι κρυμμένη κάτω ἀπὸ πέπλον ἀλληγορίας, διότι εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ζωὴ μας δὲν ὁμοιάζει με τίποτε ἄλλο παρὰ με συνέπειαν ἑνὸς σφάλματος καὶ μίᾳ ἐνόχου ἐπιθυμίας. "Ἄν θέλετε νὰ ἔχετε πρόχειρον καὶ ἀσφαλὴ πυξίδα διὰ νὰ προσανατολιζήσθε καλύτερα εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ τὴν βλέπετε ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν τῆς ὅψιν συνηθίσατε νὰ θεωρῆτε τὸν κόσμον αὐτὸν ὡς μίαν ἀποικίαν καταδίκων ὡς ἓνα τόπον ἐξίλασμοῦ. Ὡς ἓνα ἐργαστήριον ὅπως τὸ ὠνόμασαν παλαιότεροι φιλόσοφοι καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Ἡ σοφία ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὁ βραχμανισμός, ὁ βουδδισμός, ὁ Ἐμπεδο-

κλῆς μας καὶ ὁ Πυθαγόρας ἐπιβεβαιοῦν τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων.

Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἀναφέρει ὁ Κικέρων ὅτι οἱ ἄρχαῖοι σοφοὶ ἐμυοῦντο εἰς τὰ μυστήρια. Ὁ Βανί-νι δὲ ἐξέφρασε πολὺ ζωηρότερον τὴν ιδέαν του αὐτὴν, με τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ οἱ ἀντίπαλοί του νὰ προσπαθῆσουν νὰ τὸν ἀνασκευάσουν τὸν ἔκωσαν ζῶντα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸν καλῶς ἐννοούμενον καθαρὸν χριστιανισμόν, ἡ ζωὴ μας θεωρεῖται ἓνα εἶδος συνεπειᾶς σφάλματος, μίᾳς πτώσεως. Ὅστις συνηθίσει εἰς τὴν ιδέαν αὐτὴν, δὲν θὰ περιμένῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν παρὰ ὅτι ἔχει αὐτὴ νὰ δώσῃ, ἀντὶ δὲ νὰ θεωρῆ τὰς ἀντιφάσεις τῆς τὰς ὀδύνας καὶ τὰ θάσσανα ὡς καὶ τὰς μεγάλας καὶ μικρὰς ἀτυχίας αὐτῆς ὡς κάτι τὸ ἀπροσδόκητον, τὸ ἐναντίον πρὸς κανόνας θὰ τὰς εὕρῃ τούναντιον τελειῶς κανονικὰς ἐφόσον θὰ γνωρίζῃ καλὰ ὅτι ἐδῶ κάτω ὁ καθὼς ἔχει τὴν ποινὴν τῆς ὑπάρξεώς του, ὁ καθὼς θέβεται κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον. Ἀπὸ τὰ κακὰ ἐνὸς σωφρονιστηρίου τὸ μικρότερον δὲν εἶναι ἡ συμβίωσις με τοὺς ἄλλους ποῦ εὐρίσκονται εἰς αὐτό, Πόσο ἀξίζει ἢ μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνία, θὰ τὸ ἐννοήσουν ἐκεῖνοι ποῦ θὰ ἦσαν ἀξιοὶ ἑνὸς καλύτερου κοινωνικοῦ περιβάλλοντος χωρὶς κὰν νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ τοὺς τὸ πῶ. Αἱ πνευματικαὶ ἀνωτερότητες αἱ ἐξαιρετικαὶ ψυχαί, συχνάκις αἰσθάνονται τὰ αἰσθήματα ἑνὸς προηγμένου πολιτικοῦ καταδίκου ὁ ὁποῖος ἀσφυκτιᾷ εἰς τὰ κάτεργα μεταξὺ τῶν κακοῦργων, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ζητοῦν τὴν ἀπομόνωσιν.

Μία τοιαύτη περὶ τοῦ κόσμου ιδέα μᾶς κάνει ἱκανοὺς νὰ βλέπωμεν χωρὶς ἀπορίαν καὶ ἀγανάκτησιν τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν κατωτερότητα τοῦ πλοῦτου—αὐτὸ δηλαδὴ ποῦ ὀνομάζομεν ἀτέλειαν—κατωτερότητα τὴν ὁποῖαν μόνῃ ἢ φυσιογνωμία των μᾶς ἀποκαλύπτει. Ἡ θεβαιότης ὅτι ὁ κόσμος

καί φυσικά καί οἱ ἄνθρωποι εἶναι τοιοῦτοι ὥστε θά ἦτο προτιμώτερον νά μὴν ὑφίστατο, ἐπιδρᾶ κατὰ τρόπον ὥστε καὶ ἤμεθα πλήρεις ἐπιεικείας πρὸς τοὺς ἄλλους. Τί καλὸν δύναται κανεῖς νά περιμένη ἀπὸ τοιαῦτα άτομα.

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος προσαγορεύσεως μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἀντὶ τοῦ Κυρίου, Μεγαλειότατε, Ἐξοχότατε, κλπ. θά ἦτο «ἀδελφέ μου εἰς τὸν πόνον, σύντροφέ μου εἰς τὴν δυστυχίαν.»

Ὅσον αὐτὸ καὶ ἂν σὰς φαίνεται παράξενον ἢ ἔκφρασις αὐτὴ εἶναι ἢ θασιμωτέρα, ρίπτει ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ ἀληθινὸν καὶ ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ καθείς ὀφείλει πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος, ἔχει τὴν ἀνάγκην δηλαδή, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, τὴν ὑπομονήν, τὴν ἐγκαρτέρησιν.

II

Ἐνῶ ἡ πρώτη περίοδος τῆς ζωῆς μας δὲν εἶναι ἄλλο παρά ἓνας πόθος εὐτυχίας, ἢ δευτέρα τὸναντίον περίοδος, κυριαρχεῖται ἀπὸ ἓνα αἴσθημα φόβου, καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι ὁ καθείς κατανοεῖ πλέον, κατὰ τρόπον μᾶλλον καὶ ἦτον σαφῆ ὅτι κάθε εὐτυχία εἶναι χιμαιρική καὶ μόνον ἢ ὀδύνη ἔχει πραγματικὴν ὑπόστασιν.

Οὕτως λοιπὸν τὰ ὀρθοφρονοῦντα πνεύματα δὲν ἔχουν πλέον ὡς σκοπὸν τὰς ἐντόνους ἀπολαύσεις, παρά ἐπιζητοῦν τὸ ἄτρωτον ἀπὸ τὰς ὀδύνας, τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν.

Εἰς τὰ νεανικά μου χρόνια κάθε κωδωνισμὸς εἰς τὴν θύραν μας, μὲ χαροποιοῦσε καὶ μοῦ ἔφερε εἰς τὸν νοῦν τὴν σκέψιν:

Θαυμάσια! κάτι συμβαίνει.

Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν, ἢ ὠριμότης μ' ἔκανε ὅλως διαφορετικὸν καὶ ὁ ἴδιος ἤχος μοῦ γεννᾷ ἓν ἄλλο πλέον αἴσθημα, κάτι τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ

τρόπον φέρει δὲ εἰς τὸν νοῦν μου τὴν σκέψιν:

Ἄλλοίμονον! Τί νὰ συμβαίνει ;

—Ὅταν φθάνει τὸ γῆρας τὰ πάθη καὶ αἱ ἐπιθυμίαι σβύνουν τὰ μὲν κατόπιν τῶν δέ, διὰ τὸν λόγον ὅτι τ'ἀντικείμενα τῶν παθῶν αὐτῶν γίνονται ἀδιάφορα, ἢ αἰσθητικότης ἀμβλύνεται, ἢ δύναμις τῆς φαντασίας ὀλονέν καὶ ἐξασθενεῖ, αἱ εἰκόνες ἀργοσβύνουν, αἱ ἐντυπώσεις δὲν προσηλοῦνται, παρέρχονται χωρὶς νά ἀφίνουν ἴχνη, αἱ ἡμέραι κλοῦν πλέον ταχύτερα, τὰ γεγονότα χάνουν τὴ σπουδαιότητά των, ὅλα φθίνουν. Ὁ χρόνος καταβάλλει τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος περιπατεῖ τρικλίζων ἢ ἀναπαύεται—σκιά πλέον τοῦ ἑαυτοῦ του, φάντασμα μιᾶς ζωῆς, εἰς κάποιαν γωνίαν. Τί ἄραγε μένει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὁποῖον ὁ ἐπερχόμενος θάνατος θά καταστρέψῃ. Θά ἔλθῃ ἢ στιγμή μίαν ἡμέραν ὅπου ὁ νυσταγμὸς θά μεταβληθῇ εἰς τὸν τελευταῖον ὕπνον ἢ σικέψιν τοῦ ὁποῖου προεκάλει ἐκ τῶν προτέρων ἀνησυχίας εἰς τὸν Ἀμλέτον εἰς τὸν περίφημον μονόλογόν του.

Κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἐξύπνησε ἀπὸ τὰ πρῶτα ὄνειρα τῆς νεότητος καὶ ὁ ὁποῖος λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν πείραν του καὶ τὴν γενικὴν πείραν, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιότερων χρόνων καὶ τῆς ἐποχῆς του θά φθάσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ἂν βαθύταται προλήψεις δὲν ταρασσούν τὸν νοῦν του, ὅτι, ὁ κόσμος αὐτὸς τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τὸ κράτος τοῦ τυχαίου καὶ τῆς πλάνης, τὰ ὁποῖα βοηθούμενα ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν καὶ τὴν ἀφροσύνην τὸν κυβερνοῦν ὅπως τοὺς ἀρέσει μὲ τὸ μαστίγιον ἀνά χεῖρας. Οὕτως δὲν ὑπάρχει καλὸν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων δὲν γίνεται φανερόν παρά κατόπιν μυρίων κόπων καὶ μόχθων, κάθε ἀνωτέρα καὶ σοφὴ ἐμπνευσις δυσκόλως εὐρίσκει εὐκαιρίαν ἐκδηλώσεως, δράσεως, κατανοήσεως, ἐνῶ τὸ μω-

ρόν και τὸ κίβδηλον εἰς τὴν σφαίραν τῶν ἰδεῶν τὸ ταπεινὸν και τὸ πεζὸν εἰς τὴν σφαίραν τῆς τέχνης, ἢ μοχθηρία και ἡ πανουργία εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν, ἀδιατάρακτα κυριαρχοῦν σχεδὸν χωρὶς διαλείψεως, δὲν εὐρίσκει κανεὶς σκέψιν ἢ ἔργον ἔξοχον τὰ ὁποῖα νὰ μὴν ἀποτελοῦν ἐξαιρέσιν, ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν, παρὰξενον, πρωτάκουστον, ἀπρόοπτον, ὡς εἶδους ἀερολίθου προερχομένου ἀπὸ μίαν τάξιν πραγμάτων ἐντελῶς ἄλλην ἀπὸ ἐκείνην ἢ ὁποῖα κυβερνᾷ τὴν ζωὴν μας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθένα μας, ἢ ἱστορία τῆς ζωῆς μας δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἱστορία τῆς ὀδύνης, διότι εἰς ὁποιονδήποτε στάδιον τῆς και ἂν εὐρισκόμεθα, δὲν βλέπομεν παρὰ ὡς μίαν σειρὰν ἀντιξοοτήτων και δυσχερειῶν τὰς ὁποίας προσπαθοῦμεν ν' ἀποκρύψωμεν, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἀντὶ νὰ ἐμπνεύσουν τὴν συμπάθειαν εἰς τοὺς ἄλλους ἢ τὸν οἶκτον, παρέχουν τοῦναντίον τὴν εὐχαρίστησιν. Οἱ ἄνθρωποι εὐχαριστοῦνται μὲ τὰς ἀτυχίας τῶν ἄλλων ἀπὸ τὰς ὁποίας αὐτοὶ τοῦλάχιστον πρὸς τὸ παρὸν εἶναι προφυλαγμένοι. Εἶναι σπάνιον φαινόμενον ἕνας ἄνθρωπος κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἂν εἶναι εἰλικρινῆς και σώφρων, ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ ἐπαναρχίση τὴν ζωὴν και δὲν θὰ ἐπρωτίμα ἀπόλυτον ἀνυπαρξίαν.

— Τίποτε δὲν ὑπάρχει τὸ σταθερὸν εἰς τὴν ζωὴν ποῦ κυλᾷ, οὔτε πόνος οὔτε αἰώνια χαρὰ, οὔτε μόνιμος ἐντύπωσις, οὔτε διαρκῆς ἐνθουσιασμός οὔτε ὑψηλὴ ἀπόφασις ποῦ θὰ εἶχε σημασίαν ἐφ' ὄρου ζωῆς. Ὅλα διαλύονται μέσα εἰς τὸ ρεῦμα τῶν αἰώνων, αἱ μυριάδες ἀτόμων μικροπραγμάτων, τὰ συντρίμματα ἐκάστης πράξεως, εἶναι οἱ σκώληκες οἱ καταστρέφοντες πᾶν ὅτι μέγα και ἐξαιρετικόν.

Ἡ σκόνη δὲν ἀξίζει τὸν κόπον, τίποτε δὲν δύναται νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν.

— Ἡ ζωὴ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἓν διαρκές

ψεῦδος τόσον εἰς τὰ μικρὰ ὅσον και εἰς τὰ μεγάλα πράγματα. Δὲν κρατεῖ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἂν ὑπεσχέθη εἰς τὰς σπανίας περιπτώσεις καθ' ἃς τηρεῖ τὴν ὑπόσχεσιν μᾶς ἀποδεικνύει πόσον ὀλίγον ἐπιθυμητὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐλπίδος μας. Πότε ἢ ἐλπίς μᾶς ἀπατᾷ και πότε τὸ ἐλπίζομεν πρᾶγμα, ἂν μᾶς δίδεται κάτι, μᾶς δίδεται μετ' ἐπιστροφῆς.

Ἡ μαγεία τοῦ ἀγνώστου και τοῦ μακρυνοῦ μᾶς δημιουργεῖ τὴν αὐταπάτην παραδείσων οἱ ὁποῖοι ἐξαφανίζονται ὡς ὄπτασιαι μόλις τοὺς γνωρίζομεν.

Εὐρίσκομεν τὴν εὐτυχίαν μόνον εἰς τὸ μέλλον και εἰς τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν τὸ βλέπομεν ὡς νέφος σκοτεινὸν τὸ ὁποῖον ὁ ἄνεμος φέρει ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἠλιόλουστον πεδιάδα, πρὶν ἀπὸ αὐτὸ και κατόπιν του ὅλα εἶναι φωτεινὰ και μόνον αὐτὸ μᾶς κρατεῖ ὑπὸ τὴν σκιάν του.

— Ὁ ἄνθρωπος ζεῖ μόνον εἰς τὸ παρὸν τὸ ὁποῖον ἀκατανικήτως διαθαίνει πρὸς τὸ παρελθόν και πίπτει εἰς τὸ βάραθρον τοῦ θανάτου, ἐκτὸς τῶν ἐπακολούθων τὰ ὁποῖα εἶναι συνέπεια και ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων και τῆς θελήσεως του, ἢ παρελθοῦσα ζωὴ εἶναι σθυσμένη, νεκρά. Διὰ τοῦτο τὸ παρελθόν πρέπει νὰ τοῦ εἶναι ἀδιάφορον ἀνεξαρτήτως ἂν ἀπετελέσθη ἀπὸ κόπους ἢ ἀπὸ τέρψεως. Δὲν δύναται νὰ συγκρατηθῆ τὸ παρὸν ἀδιακόπως μεταβάλλεται εἰς παρελθόν, τὸ δὲ μέλλον εἶναι ἀθέβαιον και ἀνευ διαρκείας.

Ἡ ζωὴ τοῦ σώματος δὲν εἶναι παρὰ διαρκῶς ἀναβαλλόμενος θάνατος ὅπως ἀπὸ τὴν φυσικὴν του ἀποψιν τὸ θάδισμα δὲν εἶναι παρὰ διαρκῶς ἀναστελλομένη πτώσις, ἢ δὲ δραστηριότης τοῦ πνεύματος διαρκῶς καταπολεμούμενη ἀνία. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἀνήκομεν εἰς τὸν θάνατον ἀπὸ τῆς γεννήσεως, εἰς τὸ τέλος αὐτὸς θὰ θριαμβεύσῃ, ὡς

ἐκ τούτου διαρκῶς εἴμεθα παιγνίδι του, παίζει με τὸ θυμα πρὶν τὸ καταβροχθίσει.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κυλᾷ τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς μας, ζῶμεν προσέχοντες αὐτὸ μ' ἐνδιαφέρον καταθληπτικόν, μὲ μυριάς προφυλάξεις μὲ μυριάς φροντίδας, ὅσον τὸ δυνατόν ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα. Ἀπαράλλακτα ὅπως συμβαίνει μετὴν σαπυνοφουσκὰ τὴν ὁποίαν διαρκῶς προσπαθοῦμεν νὰ φουσκώσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον καὶ ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα, παρ' ὅλον ὅτι εἴμεθα θέβαιοι ὅτι εἰς τὸ τέλος θὰ διαρραγῇ.

— Ἡ ζωὴ κάθε ἄλλο παρὰ ὡς δῶρον — διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ χαιρώμεθα — μᾶς παρουμεσιάζεται εἶναι καθήκον, ἓνα ἔργον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ φέρωμεν εἰς πέρας μετὴν ἐργασίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς μεγάλης ἀθλιότητος τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τὰ μικρὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα πράγματα, τοῦ χωρὶς ἀνάπαυσιν μόχθου, τοῦ ἀπαύστου ἀνταγωνισμοῦ, τοῦ ἀδικήτου πολέμου, μιᾶς δραστηριότητος ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλει τὴν ἔντασιν ὅλων τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων.

Ἠνωμένα ὡς ἔθνη, ἑκατομμύρια ἀνθρώπων συμβάλλουν εἰς τὸ κοινὸν καλόν, κάθε δὲ ἄτομον δρᾷ καὶ διὰ τὸ ἴδιον καλόν, μυριάδες ὅμως ἀτόμων θυσιάζονται εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Ἄλλοτε προλήψεις παράλογοι, ἄλλοτε ἔντεχνος πολιτικῆ, διεγείρουν τοὺς λαοὺς εἰς πόλεμον. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ χύνεται ὁ ἰδρῶς καὶ τὸ αἷμα τοῦ κόσμου διὰ νὰ πραγματοποιοῦνται ὀρισμένοι φαντασιοπληξίαι ἢ νὰ πληρώνωνται τὰ λάθη μερικῶν.

Κατὰ τὴν εἰρηνικὴν περίοδον τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία εὐημεροῦν, αἱ ἐφευρέσεις κόνουν-θαύματα, τὰ πλοῖα διασχίζουν τὰς θαλάσσας καὶ φέρουν τροφίμα ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, ἡ θάλασσα καταπίνει ἀνθρώπους. Τὰ πάντα εὐρίσκονται εἰς κί-

νησιν, ἄλλοι ἀσχολοῦνται μετὰ μελέτας, ἄλλοι ἐνεργοῦν, ἓνας σάλος ἀπερίγραπτος.

Ποιὸς ὁ τελείως σκοπὸς τῶν ἀγώνων αὐτῶν. Ἡ συντήρησις ἐπὶ σύντομον χρονικὸν διάστημα ὄντων ἐφημέρων καὶ θασανιζομένων, ἢ συγκράτησις τῶν ὑπὸ τὰς καλυτέρας συνθήκας εἰς μίαν ὑποφερτὴν ἀθλιότητα εἰς μίαν σχετικὴν ἔλλειψιν ὀδύνης, κατάστασις τὴν ὁποίαν πάντοτε ὑποβλέπει ἡ ἀνία. Εἰς τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ γένους καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῆς συνήθους ζωῆς.

— Μόνον εἰκόνα ἀλλάσσουν αἱ προσπάθειαι πρὸς ἀποδίωξιν τῆς ὀδύνης. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ εἰκὼν ἔχει τὴν μορφήν τῆς ἀνάγκης, τῶν ἀναγκαιοτήτων τῶν φροντίδων διὰ τὰ ὑλικά πράγματα τῆς ζωῆς.

Ὅταν κατορθωθῇ κατόπιν κόπων καὶ ἀπομακρυνθῇ ἡ ὀδύνη ὑπὸ τὴν προλεχθεῖσαν μορφήν, ἀμέσως αὐτὴ μεταβάλλεται καὶ λαμβάνει νέας σκέψεις αἱ ὁποῖαι ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς ηλικίας. Λαμβάνουν τὴν ὕψιν γενετησίου ὄρμητος, σφοδροῦ ἔρωτος, ζυλοτυπίας, φθόνου, μίσους, φιλοδοξίας, φόβου, φιλαργυρίας, νόσου κλπ. Ἐχει ἀκόμη καὶ ἄλλας διεξόδους, περιβάλλεται τὸν ζοφερόν καὶ θλιβερόν μανδύαν τῆς ἀνίας καὶ τοῦ κόρου καὶ τότε πρέπει νὰ εὐρεθοῦν νέα ὄπλα πρὸς καταπολέμησίν της. Ὅταν μετὰ τὴν καταπολέμησιν ἐπιτευχθῇ ἡ ἀποδίωξις της, τότε ἐπανέρχεται εἰς τὰς παλαιὰς μεταμορφώσεις της καὶ τὸ παιγνίδιον ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τὸν ἴδιον ρυθμόν.

— Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἐκεῖνο ποῦ κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν ζώντων καὶ τοὺς κρατεῖ ἐν ἀγωνίᾳ.

Ὅταν ὅμως τοῦτο ἐπιτευχθῇ δὲν γνωρίζει πλέον κανεὶς τί πρέπει νὰ πράξῃ.

Ὁ δεῦτερος λοιπὸν ἀγὼν τοῦ ἀνθρώπου ἀποβλέπει εἰς τὴν μείωσιν τοῦ θάρους τῆς ζωῆς, εἰς τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀ-

νίας. Βλέπει κανείς ότι οι άνθρωποι μόλις απελευθερωθούν από την υλικήν και ήθικην ἀθλιότητα, μόλις κατορθώσουν ν' αποτινάξουν από τους ώμους κάθε θάρος, να γίνονται θάρος εις τὸν ἑαυτὸν τους καὶ νὰ θεωροῦν ὡς κέρδος τὴν πάροδον ἔστω καὶ μιᾶς ὥρας, παρ' ὅλον ὅτι ἡ ὥρα αὐτὴ ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν ζωὴν των, διὰ τὴν παράτασιν τῆς ὁποίας τόσον μοχθοῦν.

Δὲν εἶναι ἡ ἀνία κακὸν τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ παραθλέψωμεν, ἡ ἀπελπισία τὴν ὁποίαν ἀποτυπώνει εἰς τὸ πρόσωπον εἶναι ἀρκετὰ ἐκφραστικὴ. Συντελεῖ μάλιστα εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι τόσον ὀλίγον ἀγαπῶνται μεταξύ των, νὰ ἐπιζητοῦν ὁ εἰς τὸν ἄλλον μὲ τὴν ὁμοίαν πραγματικὴν μανίαν, ἡ ἐπιζήτησις αὐτῆ εἶναι ἄλλωστε ἡ πηγὴ τοῦ κοινωνικοῦ ἐνστίκτου. Ἡ πολιτεία λαμβάνει μέτρα ἐναντίον τῆς ἀνίας, εἶναι μέτρα συνέσεως, διότι ἡ ἀνία εἶναι πραγματικὴ κοινωνικὴ συμφορά. Ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ ἀντίρροπὸν τῆς τὸν λιμὸν ἡμπορεῖ νὰ ἐξωθήσῃ τὸν λαὸν εἰς παρεκτροπὰς, οἱ λαοὶ θέλουν ἄρτον καὶ θεάματα.

Τὸ σκληρὸν σωφρονιστικὸν σύστημα τῆς Φιλαδελφείας, καθιστᾷ τὴν ἀνία ὄργανον φοβεροῦ μαρτυρίου διότι ἔχει ὡς θάσιν τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἀδράνειαν. Εἶναι τόσον φοβερὸν τὸ μαρτύριον τῆς ἀνίας, ὥστε πλείστοι κατάδικοι καταφεύγουν εἰς τὴν αὐτοκτονίαν.

Ἐὰν ἡ δυστυχία εἶναι ἡ διαρκὴς μάστιξ τῶν λαῶν, ἡ ἀνία εἶναι τὸ ἴδιον διὰ τοὺς ἄνθρώπους τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν ζωὴν μας ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ἀνίας, αἱ ἄλλαι ἔξ ἐκ τῶν ἡμερῶν, αἱ ἡμέραι τῆς ἀθλιότητος.

— Ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ ὡς εἶδος ἐκκρεμοῦς ταλαντεύεται μεταξύ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀνίας αἱ ὁποῖαι καὶ εἶναι τὰ δύο πραγματικὰ στοιχεῖα

τῆς. Οἱ ἄνθρωποι ἐξέφρασαν τοῦτο κατὰ ἓνα πολὺ παράδοξον τρόπον, παρέστησαν τὸν Ἄδην ὡς τόπον ὄλων τῶν θασάνων καὶ ὄλων τῶν νόσων καὶ δὲν ἄφησαν διὰ τὸν οὐρανὸν παρὰ μόνον τὴν ἀνία.

— Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πτωχότερον τῶν ὄντων δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συνουθύλευμα θελήσεως καὶ ἐπιθυμιῶν ἐνσαρκωμένον εἰς ἓνα συγκρότημα μυριῶν ὄσων ἀναγκῶν. Βλέπομεν δὲ κατωτέρω πῶς ζῆ ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀθέβαιος δι' ὅλα ἐκτὸς τῆς δυστυχίας καὶ τῶν ἀναγκῶν ποῦ τὸν πιέζουν. Μέσα εἰς τὰς ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας αἱ τὸν πιέζουν. Μὲσα εἰς τὰς ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας αἱ ὁποῖαι κάθε ἡμέραν ἀνανεώνονται, ἡ φροντίς τῆς ὑπάρξεως πληρεῖ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Παραπλήρωσεν δὲ ἓν δεύτερον ἐνστικτὸν, τὸ ἐνστικτὸν τῆς διαίτησις τοῦ εἶδους τὸν θασανίζει. Περικυκλούμενος ἀπὸ ἀπειλᾶς καὶ παντοειδεῖς κινδύνους παρ' ὅλην τὴν σύνεσίν του δὲν εἶναι θέβαιος ὅτι μέχρι τέλους θὰ διαφύγῃ. Ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον μὲ βῆμα ἀνήσυχον ρίπτων βλέμματα ἀγωνιώδη καὶ εὐρίσκειται εἰς διαρκῆ ἀγῶνα, ἐναντίον τῶν ἀπροόπτων καὶ ἀπειραρίθμων ἐχθρῶν.

Αὐτὸς ἦτο ὁ τρόπος διαβιώσεώς του μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ταύτας καὶ μέσα εἰς τὴν πολιτισμένην κοινωνίαν. Δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὸν καμμία ἀσφάλεια.

— Ἡ ζωὴ ὁμοιάζει μὲ θάλασσαν πλήρη ὑφάλων καὶ δινῶν, τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ παρὰ μὲ ἀπείρους φροντίδας καὶ ἄκραν φρόνησιν. Μολονότι γνωρίζει ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη σωθῆ μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὰς προσπαθείας του δὲν θὰ κατορθώσῃ προχωρῶν, νὰ ἐπιβραδύνῃ τὸ μέγιστον, τὸ ὑλικὸν τὸ ἀναπόφευκτον, τὸ φοβερὸν ναυάγιον, τὸν προτρέχοντα θάνατον, αὐτὸς εἶναι τὸ τελευταῖον τέρμα τοῦ κοπιώδους ταξειδίου, τέρμα ἀπείρως χειρότερον δι' αὐτὸν ὅπως ὅλας τὰς ὑφά-

λους οἱ ὅποιοι παρεκάμθησαν.

— Αἰσθανόμεθα τὴν ὀδύνην ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἔλλειψίν της, ὅπως τὸ ἴδιον τὴν μέριμναν, τὸν φόβον ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Αἰσθανόμεθα τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως αἰσθανόμεθα τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν παύει νὰ ὑφίσταται διὰ τὰς αἰσθήσεις μας, ὅπως καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα μόλις ἱκανοποιηθῆ.

Τὰ τρία μεγαλεῖτερα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, υἰεῖαν, νεότητα, καὶ ἐλευθερίαν δὲν τὰ αἰσθανόμεθα ἐφόσον τὰ κατέχομεν. Τότε μόνον τὰ ἐκτιμῶμεν ὅταν τὰ χάσωμεν, διότι καὶ αὐτὰ ὡς τ' ἄλλα εἶναι ἀγαθὰ ἀρνητικά.

Εἰς δυστυχεῖς ἡμέρας αἰσθανόμεθα τὴν ἀξίαν τῶν εὐτυχῶν ἡμερῶν.

Ἡ συνήθεια δὲν εἶναι τέρψις. Ὅσον αἱ ἀπολαύσεις μας αὐξάνουν τόσο ἀναισθητότεροι γινόμεθα. Ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ αὐξάνει ἡ ροπή ἡμῶν πρὸς τὸν πόνον, καθ' ἕξις ἐν τῇ καταλήξει της προξενεῖ αἰσθημα ὀδυνηρόν.

Ὅσον πλέον εὐάρεστοι εἶναι αἱ ὥραι, τόσο ταχύτερον παρέρχονται, ἐνῶ αἱ θλιβερότεροι παρέρχονται βραδέως. Ἡ ὀδύνη καὶ ὄχι ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ θετικόν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ παρουσία τῆς ὀδύνης μᾶς εἶναι αἰσθητή.

Ἡ τέρψις μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν αἰσθησιν τοῦ χρόνου τὴν ὅποιαν ἡ ἀνία μᾶς παρέχει.

Ὅσον ὀλιγώτερον αἰσθανόμεθα τὴν τέρψιν τόσο περισσότερο εὐτυχῆς εἶναι ἡ ὑπαρξίς μας. Θὰ ᾗτο προτιμώτερον νὰ ἦμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ αὐτῆν.

Εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ κανεὶς μίαν μεγάλην χαρὰν μὴ διαδεχομένην μεγάλην εὐτυχίαν. Ποτὲ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπαρξίς χαρᾶς μονίμου καὶ διαρκοῦς, τὸ μόνον δύναται τις νὰ εἰπῇ τὸ ὅποιον κατορθοῦται εἶναι ἡ ἀπασχόλησις, ἡ ἱκανοποίησις τῆς ματαιοδοξίας.

Τὸ δράμα καὶ ἡ ἐπικὴ ποίησις δὲν μᾶς δεικνύουν παρὰ ἀνθρώπους ἀγωνιζομένους, θασσανισμένους, κάθε μυθιστόρημα εἶναι πλήρεις σπαραγμῶν καὶ ἀγωνίας τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Ὅλοι οἱ ποιηταὶ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ ρίπτουν τοὺς ἥρωάς των εἰς θάσανα καὶ ἀγωνίαν διὰ νὰ παρουσιάσουν κατόπιν τὴν ἀπολύτρωσίν των.

Ὁ Βολταῖρος τὸν ὅποιον τόσο ἠνύνησεν ἡ φύσις σκέπτεται κατὰ τὸν ἴδιον μ' ἐμένα τρόπον ὅταν λέγει:

«Ἡ εὐτυχία εἶναι μόνον ὄνειρον ἡ ὀδύνη εἶναι πραγματικότης» προσθέτει δὲ «τὸ αἰσθάνομαι ἦδη ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρα ἔτη. Δὲν γνωρίζω δὲ κατὰ τὸ διδάστημα αὐτὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ τὴν σκέψιν ὅτι ἡ μυῖγα γεννᾶται διὰ νὰ τρώγεται ἀπὸ τὴν ἀράχην καὶ ὁ ἀνθρώπος διὰ νὰ κατατρώγεται ἀπὸ τὰς λύπας». Ἡ ἀφ' ὑψηλοῦ καὶ ἀπὸ μακρᾶς θεώρησις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς μᾶς παρουσιάζει ἐν τραγικὸν σύνολον καὶ θέαμα, ἡ ἐκ τοῦ πλησίον παρατήρησις εἰς τὰς λεπτομερείας μᾶς παρουσιάζει τὸν χαρακτήρα κωμωδίας. Αἱ ἀσχολίαι καὶ τὰ θάσανα τῆς ἡμέρας, αἱ ἀδιάκοποι ὀρέξεις τῆς στιγμῆς οἱ φόβοι καὶ οἱ πόθοι, τὰ δυστυχήματα κάθε ὥρας ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πεπωμένου τὸ ὅποιον σαρκάζει διαρκῶς, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ ἀναλόγους σκηνὰς κωμωδίας.

Τὴν αἰώνιαν τραγωδίαν ἀποτελοῦν αἱ διαρκεῖς ἀπογοητεύσεις αἱ ὅποιαι ἀκολουθοῦν τοὺς πόθους μας, οἱ μάταιοι ἀγῶνες, αἱ ἐλπίδες μας τὰς ὁποίας ἡ μοῖρα ποδοπατεῖ χωρὶς οἶκτον αἱ τρομεραὶ πλάνας ὀλοκλήρου τῆς ζωῆς μας, ἡ ὀδύνη καὶ ὁ θάνατος εἰς τὴν τελευταίαν πράξιν. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ μοῖρα ἠθέλησε εἰς τὴν ἀπελπισίαν τῆς ὑπάρξεώς μας νὰ προσθέσῃ τὸν χλευασμὸν καὶ νὰ γεμίσῃ τὴν ζωὴν μας μὲ ὄλας τὰς δυστυχίας μιᾶς τραγωδίας, χωρὶς νὰ μᾶς δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ κρατήσωμεν

μέ αξιοπρέπειαν τὰ πρόσωπα τραγικά. Ἄντι τούτου κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς παίζομεν τὸν ρόλον ταπεινῶν κωμικῶν.

— Εἶναι κυριολεκτικῶς ἀπίστευτον ὅτι ἡ τὸσον, ὅταν ἐξωτερικῶς θεᾶται, ἀσήμαντος καὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος ζωῆ, καθίσταται ἐνδιαφέρουσα ὅταν ἐσώτερα παρατηρεῖται, ὅποτε βλέπει κανεὶς πόσον βωθὴ καὶ σκοτεινὴ διαθαίνει.

Οἱ ἄνθρωποι παρουσιάζουν ἀρκετὴν ὁμοιότητα με χορδισμένα ὠρολόγια ποὺ ἐργάζονται χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν λόγον, με τὴν γέννησιν κάθε ἀνθρώπου κάνει τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐν ὠρολόγιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τὸ ὅποιον ἐκ νέου χορδιζόμενον θὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἴδιον σκοπὸν φράσιν πρὸς φράσιν, ρυθμὸν πρὸς ρυθμὸν ὡς ἓνα εἶδος ὀργανέτου, αἱ διαφοραὶ δὲ καὶ αἱ ἀποχρώσεις του, μόλις γίνονται αἰσθηταί.

Κάθε ἀνθρωπίνῃ ζωῇ καὶ ὄψις, καὶ κάθε ἄτομον δὲν εἶναι παρὰ ἐν ὄνειρον ἐπὶ πλεόν ἓνα ὄνειρον ἐφήμερον τοῦ ἀπέραντου πνεύματος τῆς φύσεως, τῆς ἐπιμόνου καὶ πείσμονος θελήσεως τοῦ ζῆν, δὲν εἶναι παρὰ μία φευγαλέα εἰκὼν σχεδιαζομένη παρὰ τῆς θελήσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία παίζει ἐπάνω εἰς ἀτελείωτον σελίδα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ διαστήματος, εἰκὼν τὴν ὁποίαν ἀφήνει νὰ ὑπάρξῃ ἐπ' ὀλίγας μόνον στιγμὰς καὶ τὴν ὁποίαν ἀμέσως κατόπιν ἐξαλείφει διὰ νὰ κάμῃ τόπον δι' ἄλλας.

Ἡ ὄψις αὐτῆ τῆς ζωῆς ἐν τούτοις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία μᾶς δίδει ἀφορμὴν σκέψεων καὶ διαλογισμῶν, ἀνάγκη ὅπως ἡ θέλησις τῆς ζωῆς, ὀρμητικὴ ἀκράτητος, πληρῶνει κάθε μίαν ἀπὸ τὰς φευγαλέας αὐτὰς εἰκόνας, κάθε μίαν ἀπὸ τὰς φαντασιοπληξίας με μεγάλας καὶ πολυαριθμούς ὁδύνας καὶ με ἓνα πικρὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν μᾶς τρομοκρατεῖ ἐπέρχεται ἐπὶ τέλους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ἡ θεὰ ἐνὸς πτώματος μᾶς κα-

θιστᾶ σκεπτικούς.

Ποῦ ἄλλοῦ ἀπὸ τὸν πραγματικὸν κόσμον θὰ ᾔτο δυνατόν νὰ ζητήσῃ ἡ Δάντης τὸ πρότυπον διὰ τὸ θέμα τῆς κολάσεώς του; Ἐν τούτοις εἶναι κόλασις πραγματικὴ μ' ὅλα τῆς αὐτῆ τὴν ὅποιαν μᾶς περιέγραψε. Ἀπεναντίας ὅταν ἐπεζήτησε τὴν περιγραφὴν τοῦ οὐρανοῦ, με τὰς χαράς του, εὐρέθη ἐνώπιον ἀνωπερβλήτων δυσχερειῶν διότι εἰς τὸν κόσμον δὲν εὗρισκε τὸ ἀνάλογόν των. Ἄντι τῆς παραδεισίας εὐτυχίας, περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ διὰ τὰς συμβουλάς ποῦ τοῦ ἔδωκαν ἐκεῖ οἱ πρόγονοί του ἡ Βεατρίκη του καὶ μερικοὶ ἅγιοι.

Αὐτὸ μᾶς λέει καθαρότατα τί εἶδους κόσμος εἶναι ὁ ἰδικὸς μας.

Ἡ γῆνῃ κολάσις, ὑπερβαίνει τὴν κόλασιν τοῦ Δάντη κατὰ τὸ ὅτι ὁ καθεὶς εἶναι ὁ διάβολος τοῦ πλησίον του. Ὑπάρχουν ἐπίσης Βελζεβούλ μεγάλοι, διάβολοι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων ποῦ ἀντιτάσσου τοὺς μὲν ἔναντι τῶν δὲ πρὸς ἀλληλεξόντων.

— Ἐὰν ἔθετε κανεὶς ὑπ' ὄψιν καθενός, τοὺς πόνους καὶ τὰ θάσανα εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ζωὴ του ἐκτεθειμένη, ἀσφαλῶς θὰ τὸν ἐτρομοκράτει ἔὰν δὲν τὸν ἐκάλει καὶ τὸν ὠδήγει εἰς τὰ νοσοκομεία, λοιμοκαθατήρια, τοὺς θαλάμους τῶν χειρουργικῶν ἐγχειρήσεων, εἰς τὰς φυλακάς, τοὺς τόπους τῶν θασανισμῶν, εἰς τοὺς καταυλισμοὺς δούλων, τὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἰς τὰ κακουργιοδικεῖα, ἔὰν τοῦ ἦνοιγε τὰ θλιβερά ἄντρα ποῦ κρύβουν τὴν ἀθλιότητα διὰ ν' ἀποφύγουν τὰ συχνὰ θλέμματα τῶν περιέργων, ἂν τέλος τὸν ἄφηνε νὰ ρίψῃ ἓνα θλέμμα εἰς τὸν πύργον τῆς πείνης τοῦ Οὐγολίνου, τότε ἀσφαλῶς εἰς τὸ τέλος θὰ κατενόει τι εἶδους πρᾶγμα εἶναι ὁ κόσμος ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ καλύτερος τοῦ κόσμου.

Τὸν κόσμον αὐτὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι πεδίον σφαγῆς καὶ ὅπου τὰ θασανιζόμενα καὶ ἀγωνιῶντα δν-

τα δὲν ἠμποροῦν νὰ ζήσουν κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ διὰ τοῦ ἀλληλοφαγώματος, τὸν κόσμον ὅπου κάθε σαρκοβόρον ζῶον γίνεται ὁ ζωντανὸς τάφος μυρίων σαρκοβόρων ζῶων καὶ ὅπου μόνον με μακρὰν σειρὰν μαρτύρων συντηρεῖ τὴν ζωὴν του, ὅπου ἡ ἐπιδεικτικότητα εἰς τὸν πόνον αὐξάνει ἐν ἀναλογία πρὸς τὴν νόησιν καὶ φθάνει ὅπως εἶναι ἐπόμενον μέχρι τοῦ ἀκροτάτου ὁρίου. Τὸν κόσμον αὐτὸν οἱ αἰσιόδοξοι ἠθέλησαν νὰ τὸν ἐξηγήσουν κατὰ τὸν τρόπον των καὶ νὰ μᾶς τὸν παρουσιάσουν ἕκ τῶν προτέρων ὡς τὸ τελειότερον τῶν κόσμων. Προφανεστάτη ἀνοησία.

Μοῦ λέγουν νὰ στρέψω τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ ν' ἀντικρύσουν τὰ βλέμματά μου τὴν ὠραιότητα τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον φωτίζουν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, νὰ θαυμάσω τὰ ὄρη του, τὰς κοιλάδας του καὶ δὲν ἠξεύρω τί ἄλλο ἀκόμη. Ὁμοιάζει λοιπὸν με μαγικὸν φανὸν αὐτὸς ὁ κόσμος. Εἶναι θέβαια τὸ θέαμα λαμπρὸν διὰ τὸν βλέποντα, ἀλλὰ νὰ παίζη κανεὶς μέσα εἰς αὐτὸ τὸν ρόλον του εἶναι ἄλλο πρᾶγμα.

Μετὰ τοὺς αἰσιόδοξους ἔρχεται ἡ σειρά τῶν ἀνθρώπων τῶν τελικῶν αἰτίων, αὐτῶν οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐκθειάζουν τὴν σοφοτάτην διάταξιν ποὺ ἀποτρέπει τὴν ἀλληλοσύγκρουσιν τῶν πλανητῶν κατὰ τὴν διάγραφην τῆς τροχιάς των, ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἀνάμειξιν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ποὺ δὲν ἀφίνει νὰ μεταβληθῇ τὸ πᾶν εἰς πάγον, ἢ νὰ ὑποστῇ τῆξιν ἀπὸ τὴν θερμότητα ποὺ δὲν ἐπιτρέπει τὴν αἰωνιότητά του καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν. Αὐτὰ ὅλα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπαραίτητοι συνθήκαι. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἕνας κόσμος, διὰ νὰ ἔχουν διάρκειαν οἱ πλανῆται, ἔστω καὶ ὅσον χρόνον ἀπαιτῆται διὰ νὰ φθάσῃ τὸ φῶς τῶν μέχρις ἡμῶν καὶ διὰ νὰ μὴν ξεαφανισθοῦν μετὰ τὴν γέννησιν των ἔπρεπε τὰ πρᾶγματα νὰ τεθοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὸ οἰκοδόμημα νὰ μὴν κινδυνεύῃ νὰ κα-

ταρρεύσῃ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν με αὐτὴν τὴν θέασιν του.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τ' ἀποτελέσματα τοῦ τόσον ἐκθειάζουμένου αὐτοῦ ἔργου, ἃς παρατηρήσωμεν τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ κινοῦνται ἐπὶ τῆς ἀσφαλῶς στηθείσης σκηνῆς ταύτης, βλέπομεν τὴν ὀδύνην νὰ ἐμφανίζεται συγχρόνως με τὴν αἰσθητικότητα καὶ νὰ μεγαλύνεται κατὰ τὸ μέτρον ποὺ ἡ τελευταία καθίσταται νοητικὴ, βλέπομεν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν πόνον συμβαδίζοντα καὶ ἀπεριορίστως ἀναπτυσσόμενα εἰς τρόπον ὥστε ἐν τέλει ἡ ζωὴ μόνον θέαμα κωμωδίας ἢ τραγωδίας ν' ἀποτελέσῃ.

Κατόπιν τούτων ἐὰν κανεὶς εἶναι εἰλικρινῆς δὲν θὰ ἔχη καμμίαν διάθεσιν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἀλλήλουϊα τῶν αἰσιόδοξιῶν.

— Ἐὰν τὸν κόσμον ἐπλασῆν ἕνας Θεὸς δὲν θὰ με ἱκανοποιῇ τὸ νὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτὸς, ἢ δυστυχία θὰ μοῦ ἐσπάρασσε τὴν καρδίαν.

— Οἱ ἄνθρωποι ἐφαντάσθησαν ἕνα δημιουργὸν δαιμόνιον τὸ ὁποῖον δικαιοῦται κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ: «Πῶς ἐτόλμησες νὰ διακόψῃς τὴν ἱεράν γαλήνην τῆς ἀνυπαρξίας διὰ νὰ φέρῃς εἰς τὸ φῶς ἕνα τοιοῦτον ὄγκον θλίψεως καὶ δυστυχίας».

Ἡ ζωὴ θεωρουμένη ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας της εἶναι ἀμφίβολον ἂν εἶναι δυνατόν νὰ προτιμηθῇ τῆς ἀνυπαρξίας καὶ προσθέτως ὅτι ἐὰν ἡ πείρα καὶ ὁ λογισμὸς ἦσαν δυνατόν νὰ ὁμιλήσουν ἀσφαλῶς θὰ ἐτάσσοντο ὑπὲρ τῆς ἀνυπαρξίας, ἐὰν κανεὶς κτυπῶν τοὺς τάφους τῶν νεκρῶν ἠρώτα ἐὰν ἠθελον ν' ἀναστηθοῦν, οἱ νεκροὶ θ' ἀνεσθῆκον τοὺς ὄμους.

— Τὴν ἴδιαν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Σωκράτης εἰς τὴν ἀπολογία του Πλάτωνος, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ εὐθύμος καὶ χαρωπὸς Βολταίρος λέγει: «Ἀγαπῶμεν τὴν ζωὴν, ἐξ αὐτοῦ δὲν ἔπεται ὅτι τὸ μηδὲν δὲν εἶναι καλύτερον», καὶ ἀκόμη: «Δὲν γνωρίζω

τί πράγμα είναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἢ παροῦσα εἶναι ἔλεεινή ἀστειότης».

— Θέλω, οὐσιαστικῶς σημαίνει πάσχω καὶ δεδομένου ὅτι ζῶ σημαίνει θέλω, κάθε ζωὴ κατ' οὐσίαν εἶναι ὀδύνη. Ὅσον ἀνώτερον εἶναι ἕνα ὄν τὸσον περισσότερον ὑποφέρει. Ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ἀγὼν ὑπάρξεως μετὰ τὴν πεποίθησιν τῆς τελικῆς ἥττης.

Ἡ ζωὴ εἶναι ἀδιάκοπος ἀγὼν εἰς τὸν ὅποιον, ἄλλοτε ὡς θῦται καὶ ἄλλοτε ὡς θύματα τὰ ὄντα διαφιλονικοῦν μεταξύ των τὴν λείαν εἰς τὴν μεγάλην καταστροφὴν, μία φυσικὴ ἱστορία ὀδύνης, ἢ ὅποια δύναται ὡς ἐξῆς νὰ συνοψισθῇ ἑλπίσις ἀνευ λόγου, ἀδιάκοπος ἀγὼν, συνεχὲς μαρτύριον καὶ τέλος θάνατος αὐτὰ δὲ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς ὄλους τοὺς αἰῶνας μέχρις ὅτου ὁ πλανήτης ἐξαφανισθῇ εἰς τὸ χάος τῆς ἀνυπαρξίας.

ΤΑ ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ

— Ὁ θάνατος εἶναι ὁ ἐμπνευστὴς καὶ ἡ μοῦσα τῆς φιλοσοφίας. Ἄνευ αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία θὰ εὕρισκετο εἰς δύσκολον θέσιν.

— Ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος ἀποτελοῦν τὰ δύο ἄκρα, τοὺς δύο πόλους τοῦ συνόλου τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς, καὶ τὰ δύο ἀνήκουν εἰς αὐτὴν, τὸ ἓν εἶναι τὸ ἀντίρροπον τοῦ ἄλλου. Ἡ Ἰνδικὴ μυθολογία ἢ ὅποια εἶναι καὶ ἡ σοφωτέρα τῶν μυθολογιῶν ἐκφράζει τὴν σχέσιν αὐτὴν δι' ἑνὸς συμβούλου. Παριστᾷ τὸν Σιθᾶ, θεὸν τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς καταστροφῆς, μετὰ περιδέραιον τῶν νεκρικῶν κεφαλῶν καὶ μετὰ τὸ Λίγκαμ τὸ ὄργανον καὶ σύμβολον τῆς γονιμότητος. Ὁ ἔρωσ εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ θανάτου, καὶ τὸ πλέον ἄμεσα σχετιζόμενον μετὰ αὐτὸν καὶ τὰ δύο ἀμοιβαίως ἐξαλείφονται καὶ ἐξουδετεροῦνται.

Ἐπίσης οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον τὴν

συνήθειαν νὰ κοσμοῦν τὰς πολυτίμους σαρκοφάγους των μετὰ τὰς ἀναγλύφους παραστάσεις τὰς ὁποίας καὶ σήμερον βλέπομεν, μετὰ χοροὺς, γαμηλίους πομπάς, ξιφομαχίας, κυνήγια, Διουσιακὰ ὄργια, μετὰ εἰκόνας δηλαδὴ χαρωπᾶς τῆς εὐθύμου καὶ χωρὶς στενοχωρίας ζωῆς. Ἐπίσης καὶ μετὰ συμπλέγματα ἐρωτικὰ ἀνθρώπων σατύρων καὶ αἰγῶν.

— Ὁ θάνατος εἶναι ὀδυνηρὰ διάσπασις τῶν δεσμῶν τοὺς ὁποίους εἶχε δημιουργήσει ἢ ἐν ὀδύνη σύλληψις, εἶναι κατακρήμνησις τῆς πλάνης τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἢ ἀφύπνησις ἀπὸ τὴν αὐταπάτην.

— Δὲν χάνει τίποτε διὰ τοῦ θανάτου ἢ ἀτομικότης τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν ἀνθρώπων, ἢ τὸσον ταπεινὴ καὶ ἄσημος. Αὐτὸ τὸ ὅποιον ἔχει κάποιαν ἀξίαν, τὰ ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά, ἐπιζοῦν εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ διάρκεια δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὄχι εἰς τὸ ἄτομον. Εἰς τίποτε δὲν θὰ ὠφέλει εἰς τὸν ἀνθρώπον ἢ αἰωνιότης. Τὸ ἀμετάβλητον τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος του καὶ τὸ περιορισμένον τῆς σκέψεώς του θὰ τοῦ ἐφαίνετο ἐν τέλει μονότονα θ' ἀηδίαζε καὶ θὰ ἐπέζητει ὡς λύσιν τὴν ἀνυπαρξίαν. Ἡ ἀπαίτησις διὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ ἀπαίτησις τῆς διαιωνίσεως μιᾶς πλάνης. Οὐσιαστικῶς κάθε ἀτομικότης δὲν εἶναι παρὰ μία πλάνη, μία παραγωγώρισις κάτι πού δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ ὑπάρχη. Ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν πλάνην αὐτὴν.

Δὲν ὑπάρχει καλύτερα ἀπόδειξις τούτου, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἀνθρώποι—δύναται τις νὰ εἰπῇ—εἶναι οὕτως πλασμένοι, ὥστε εἰς οἰονδήποτε ὄνειρευτὸν κόσμον καὶ ἂν εὕρισκοντο δὲν θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς.

Οἱ ἀνθρώποι θὰ ἦσαν θύματα τῆς ἀνίας, ἐὰν ὁ κόσμος ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ δυστυχίαν καὶ δύ-

ναταί τις νά εἰπῆ ὅτι ἐφόσον θά τοὺς ἦτο δυνατόν νά τὸ πράξουν θά ἐπανήρχοντο εἰς τὴν δυστυχίαν, τὰ θάσσανα καὶ τὸν πόνον. Μόνον ἔάν θά ἦτο δυνατὴ ἡ ἀπόλυτος μεταμόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου, μόνον ἂν τὸν μετέβαλε κανεὶς εἰς ὅτι δὲν εἶναι, θά ἦτο δυνατὴ ἡ προαγωγή τοῦ ἀνθρώπου εἰς μίαν καλύτεραν κατάστασιν.

Ὁ θάνατος ἐκπληρώνει μίαν πραγματικὴν ἀνάγκην ἕνα προκαταρκτικὸν ὄρον, κάνει τὸν ἄνθρωπον νά παύσῃ νά εἶναι ὅτι εἶναι. Ὁλοκληρωτικὴ μεταλλαγὴ, μετάβασις εἰς ἄλλον κόσμον οὐσιαστικῶς εἶναι ἕν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Θά ἤξιζε ἄραγε τὸν κόπον, ὅταν ὁ θάνατος θέσει τέλος εἰς τὴν ἀτομικὴν συνειδησιν, νά ἀφυπνισθῆ αὕτη καὶ πάλιν καὶ νά διαρκέσῃ αἰωνίως ; Ποῖον τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ; Ταπειναὶ σκέψεις, περιορισμένοι, γήϊναι μέριμναι ἀναρίθμητοι, ἄς τὴν ἀφίσωμεν λοιπὸν ν' ἀναπαύεται ἐν εἰρήνῃ.

— Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ τέλος πάσης ζωικῆς δραστηριότητος, ἀποτελεῖ πραγματικὴν ἀνακούφισιν διὰ τὴν δύναμιν ποὺ τὴν διατηρεῖ. Αὕτη εἶναι καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς γαλήνης ποὺ διαχύνεται εἰς τὸ πρόσωπον τῶ περισσοτέρων νεκρῶν.

Εἶναι ἀτελείωτος ἡ νύκτα τοῦ δίχως ὅρια χρόνου ὅταν συγκρίνεται μὲ τὸ σύντομον ὄνειρον τῆς ζωῆς.

Δὲν εἶναι διδασκαλία τῆς ἀθανασίας γινομένη ἀπὸ τὴν φύσιν, τὸ γεγονός ὅτι, κατὰ τὸ φθινόπωρον τὰ ἔντομα, ἄλλα μὲν ἐτοιμάζουν τὸ καταφύγιον ὅπου θά διέλθουν τὸν χειμῆριον ὕπνον τῶν ἄλλὰ τὸ περικάλλυμα ὅπου θά παραχειμάσουν ὡς χρυσολίδες καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον θά ἀναγεννηθοῦν τὴν δεδομένην στιγμὴν κατὰ τὴν ἀνοιξιν πλήρη σφρίγους καὶ νεότητος καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῇ προόψει τοῦ θανάτου καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀναπαύσεως φρον-

τίζουν μόνον διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν αὐγῶν τοὺς εἰς κατάλληλον μέρος, ὥστε νά ἐπιτευχθῆ ἡ ἀναγέννησις τῶν καὶ ἀνανεώσις τῶν εἰς ἕνα νέον ὄν.

Ἴσως ἡ φύσις νά θέλῃ οὕτως νά μᾶς δώσῃ νά ἐννοήσωμεν ὅτι δὲν ὑφίσταται βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ ὕπνου καὶ θανάτου καὶ ὅτι ἀμφότεροι δὲν ἀποτελοῦν κίνδυνον τῆς ὑπάρξεως.

Εἰς τὴν πράξιν τοῦ ἐντόμου τὸ ὁποῖον προσεκτικῶς παρασκευάζει τὴ κυψέλην, τὴν φωλεάν, τὴν κοιλότητά του καθὼς καὶ τὴν τροφὴν διὰ τὴν νύμφην ἡ ὁποία θά γεννηθῆ τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν καὶ τὸ ὁποῖον θά ἀποθάνῃ ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ ἔργον του δὲν εὐρίσκετε τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ ἀφ' ἐσπέρας τὰ ἐνδύματά του καὶ παρασκευάζει τὸ πρόγευμά του διὰ τὴν ἐρχομένην καὶ μόνον ὅταν τελειώσῃ πηγαίνει νά ζητήσῃ τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὸν ὕπνον.

Δὲν θά συνέβαιεν ὁμως τοῦτο, ἔάν, τὸ ἔντομον τὸ ὁποῖον θ' ἀποθάνῃ τὸ φθινόπωρον, οὐσιαστικῶς καὶ καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον δὲν ἦτο τὸ ἴδιον μ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θ' ἀναπτυχθῆ τὴν προσεχῆ ἀνοιξιν· δηλαδὴ τὸ ἴδιον ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ κατακλίνεται μ' ἐκεῖνον ποὺ θά ἐγερθῆ τὴν πρωΐαν.

Προσέξατε τὸν σκύλον σας ποὺ κάθεται ἡσυχος καὶ πρᾶος—ἐχρειάσθησαν ὀλόκληροι γενεαὶ σκύλων νά ἔλθουν καὶ ν' ἀντιπαρέλθουν πρὶν ἔλθῃ αὐτὸς εἰς τὴν ζωὴν.—Ἡ ἐξαφάνισις ὄλων αὐτῶν διόλου δὲν ἔθιξε τὴν σκέψιν τοῦ σκύλου αὐτοῦ—οὔτε ὁ θάνατός των τὸν ἐσκότισε.

Ὁ σκύλος εἶναι ἀκμαῖος καὶ ἐμψυχωμένος ἀπὸ νέας δυνάμεις ὡσάν ἡ σημερινὴ του ἡμέρα νά ἦτο ἡ πρώτη τῆς ζωῆς του καὶ ὡς νά μὴν πρόκειται νά τελειώσῃ. Λάμπει εἰς τὰ μάτια του ἡ αἰώνια ἀνανεώσις ἡ ὁποία λανθάνει μέσα του.

Τὶ ἄραγε ὁ θάνατος κατέστρεψε εἰς αὐτὸν κατὰ

τὴν πάροδον μυριάδων ἑτῶν; "Ὅχι τὸν σκύλον δι-
ότι αὐτὸς εὐρίσκεται ἐνώπιόν μας, κάτι ἄλλο, ποῦ
ἴσως ἢ ἀντίληψίς μας δυσκολεύεται νὰ συλλάβῃ
τὴν σκέψιν του, τὴν ὄψιν του..

Ἡ ὕλη μὲ τὴν ἀπόλυτον διάρκειάν της ἀπο-
τρέπει τὴν ἐξαφάνισιν. Τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ ἰσοδου-
ναμεῖ μὲ ἓνα εἶδος ἀθανασίας καὶ δίδει τὴν παρη-
γορίαν διὰ τὴν ὑπαρξιν

Θὰ διηρωτᾶτο κανεὶς : πῶς ἢ διάρκεια μιᾶς
ἀψύχου ὕλης μιᾶς καθαρᾶς σκόνης ἀποτελεῖ τὴν
συνέχειαν τῆς ὑπάρξεώς μας;

Γνωρίζετε λοιπὸν αὐτὴν τὴν σκόνην, γνωρίζε-
τε τὴν σύστασιν καὶ τὰς δυνατότητάς της. Πρὶν τὴν
περιφρονῆσητε φροντίσατε νὰ τὴν γνωρίσητε.
Ἡ ὕλη αὐτὴ ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι παρὰ στάκτη καὶ
σκόνη, θὰ γίνῃ διαλυομένη εἰς τὸ ὕδωρ κρυσταλ-
λος, θ' ἀποκτήσῃ τὴν λάμπιν τοῦ μετάλλου θ' ἀνα-
δώσῃ ἠλεκτρικοὺς σπινθηρας, θὰ γίνῃ φυτὰ καὶ
ζῶα καὶ ἀπὸ τὰ βῆθη της θ' ἀναφανῇ ἢ ζωὴ αὐτὴ
τῆς ὁποίας ἢ ἀπώλεια βασάνιζε τὸ στενὸν πνεῦμα
μας.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τίποτε, ἢ διάρκεια ὑπὸ τὴν
μορφήν τῆς ζωῆς αὐτῆς;

Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερον παιγνίδιον κύβων
ἀπὸ τὸ παιγνίδιον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, παρι-
στάμεθα εἰς κάθε παρτίδα του, γεμάτοι ἐνδιαφέ-
ρον καὶ ἀνησυχίαν διότι τὰ πάντα εἰς τὰ μάτια
μας διακυβεύονται εἰς αὐτό. Ἀπ' ἐναντίας ἢ φύσις,
ἢ οὐδέποτε ψευδομένη, ἢ πάντοτε εἰλικρινῆς καὶ
ἄνευ δόλου, ὅλως διαφορετικὰ ἐκφράζεται ἐπὶ
τοῦ σημείου τούτου. Λέγει καθαρότατα ὅτι ἡ ζωὴ
ἢ ὁ θάνατος τοῦ ἀτόμου ἐλάχιστα τὴν ἐνδιαφέρει,
τὸ λέγει σαφέστατα παραδίδουσα τὴν ζωὴν τοῦ
ἀνθρώπου ὅπως καὶ τοῦ ζώου εἰς τὴν διάθεσιν
τῶν παραμικροτέρων περιπετειῶν τῆς μοίρας χω-
ρὶς νὰ καταβάλλῃ οὐδὲ τὴν ἐλάχιστην προσπάθειαν

πρὸς διάσωσίν των.

Σὰς ἔτυχε νὰ παρατηρήσητε τὰ ἔντομα εἰς τὸν
δρόμον σας ἢ ἐλάχιστην παρέκκλησιν τὰ ὀδηγεῖ
εἰς τὴν ζωὴν ἢ τὸν θάνατον, ἐπροσέξατε τὸν
γυμνοσάλιαγκαν τὸν μὴ διαθέτοντα κανέν με-
σον φυγῆς, ἀμύνης, ἀπειλῆς, ἀποκρύψεως καὶ
καὶ ἐκτεθειμένον εἰς κάθε κίνδυνον ; Τὸν ἰχθῦν
ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νὰ παίζῃ δίχως καμμίαν ἀ-
νησυχίαν μέσα εἰς τὰ δίχτυα, τὸν βάτραχον τοῦ
ὁποῖου ἢ βραδυκινήσιον δυσκολεύει τὴν φυγὴν, τὸ
πτηνὸν τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ στόχον καὶ λείαν τοῦ
ἱέρακος ὁ ὁποῖος φτερουγᾷ ὑπεράνω του χωρὶς
τὸ θῦμα νὰ τὸν βλέπῃ, τὸ πρόβατον τὸ ὁποῖον ὁ
λῦκος ἐνεδρεύει κρυμμένος μέσα εἰς τὸ δάσος, ὁ
λα τὰ ἀσθενῆ, ἄοπλα καὶ ἀσύνετα θύματα τὰ ὁποῖ-
α περιπλανῶνται μέσα εἰς ἀγνωστούς κινδύ-
νους οἱ ὁποῖοι τὰ ἀπειλοῦν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγ-
μῆν; Ἡ φύσις ἐγκοταλείπουσα κατ' αὐτὸν τὸν
τρόπον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πρώτου ἡλιθίου ποῦ
συναντᾷ, εἰς τὴν μοχθηρίαν τῶν παιδίων, εἰς τὴν
τυφλὴν τύχην καὶ εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ ἰσχυρο-
τέρου τὰ δημιουργήματά της, ἔργα ἀπείρου τέχνης.
ἐκφράζει μὲ τοῦτο, μὲ τὸ ἰδικὸν της λακωνικὸν ὕ-
φος, τὸ προγματικῶς χρησιμοδοτικὸν, τὴν ἀδιαφο-
ρίαν της διὰ τὴν ἐκμηδένισιν τῶν ὄντων αὐτῶν, ἐκ-
μηδένισιν ἢ ὁποῖα δὲν σημαίνει τίποτε δι' αὐτὴν
κατ' ἐν δύνανται νὰ τὴν θλάσῃ, ὅπως ἐπίσης καὶ
τὴν ἀδιαφορίαν της τόσον διὰ τὴν αἰτίαν ὅσον καὶ
τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ μήτηρ—φύσις ἐκθέτει δίχως προσοχὴν
τὰ τέκνα της εἰς μυρίους κινδύνους διότι γνωρίζει
ὅτι διὰ τοῦ θανάτου των εἰς αὐτὴν καὶ πάλιν ἐπα-
νέρχονται, αὐτὴ καὶ πάλιν θὰ τὰ κατέχη, ὁ θάνα-
τός των δὲν ἦτο παρὰ ἓνα παιγνίδιον ἓνα ἐλαφρὸν
παιγνίδιον. Συμβαίνει δὲ μὲ τὸν ἄνθρωπον ὅτι καὶ
μὲ τὰ ζῶα. Ἡ ἀδιαφορία τῆς φύσεως ἐκτείνεται

καὶ εἰς ἡμᾶς ἀκόμη. Οὔτε ἡ ζωὴ οὔτε ὁ θάνατός μας τὴν συγκινοῦν καὶ δὲν πρέπει οὔτε ἡμᾶς νὰ συγκινοῦν ἀφοῦ ἀποτελοῦμεν μέρος αὐτῆς.

Μὲ τὰς σκέψεις αὐτὰς ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἀνθρώπινον εἶδος. Ἄν κυττάξωμεν ἐμπρὸς πρὸς ἓνα πολὺ μακρυνὸν μέλλον καὶ φαντασθῶμεν τὰς γενεὰς μὲ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ὄντων—τῶν διαφορετικῶν ἀπὸ τὴν ἀποψιν ἡθῶν καὶ ἐνδυμασίας θὰ ἴδωμεν νὰ ὀρθοῦται ἐμπρὸς μας τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: Ποία θὰ εἶναι ἡπροέλευσις τῶν ἑκατομμυρίων αὐτῶν; Ποῦ εὐρίσκονται τώρα; Ποῦ εἶναι ἡ μεγάλη μήτηρ ἢ ἐγκυμονοῦσα τὸν κόσμον; Αὐτὴ ἢ ὅποια κρύπτει τὰς γενεὰς ποῦ ἔρχονται;

Τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ἡμπορεῖ κανεὶς μ' ἓνα μεϊδιάμα νὰ τὴν δώσῃ; εὐρίσκεται ἐκεῖ ὅπου ἦτο καὶ θὰ εἶναι πάντοτε κάθε πραγματικότης εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς ὅτι τοῦτο περιλαμβάνει μέσα σὲ μᾶς τοὺς ἰδίους, οἱ ὅποιοι ἀφρόνως θὰ ἐρωτήσωμεν, σ' ἑμᾶς τοὺς παραγνωρίζοντας τὴν ἰδίαν μας οὐσίαν καὶ ὁμοιάζοντας μὲ φύλλον δένδρου κατὰ τὸ φθινόπωρον, φύλλον τὸ ὅποιον φθῖνον καὶ προβλέπον τὴν πτώσιν του δὲν θέλει νὰ παρηγορηθῇ μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι νέον φύλλωμα θὰ στολίσῃ τὸ δένδρον κατὰ τὴν ἀνοιξιν. Λέει ἴσως τὸ φύλλον ὀδυρόμενον «δὲν θὰ εἶμαι πλέον ἐγὼ θὰ εἶναι ὀλωσδιόλου ἄλλα φύλλα». Ἄμοιρον φύλλον ἀπὸ ποῦ θὰ προέλθουν τὰ ἄλλα φύλλα. Ποῦ εὐρίσκεται ἡ ἀνυπαρξία τῆς ὁποίας ἡ ἄβυσσος σὲ τρομάζει; Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ παραδεχθῆς τὴν συμμετοχὴν σου εἰς τὴν ἄγνωστον δύναμιν τὴν λαθάνουσαν, τὴν πάντοτε ἐν δράσει εἰς τὸ δένδρον, ἢ ὅποια δι' ἀμέσου ὄλων τῶν γενεῶν τῶν φύλλων δὲν ὑπέστη μείωσιν οὔτε ἀπὸ τὸν θάνατον. Τὸ ἴδιον μὲ τὰς γενεὰς τῶν φύλλων δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὰς γενεὰς τῶν ἀνθρώπων;

ΤΕΛΟΣ